

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

MIROSLAVA DLUHOŠOVÁ

III. ročník - prezenční studium

Obor: český jazyk - německý jazyk

L. N. Tolstoj - Kreutzerova sonáta

(Dobový obraz postavení ženy ve společnosti)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph. D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. 3. 2011

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph. D., za odborné vedení práce a poskytování rad a materiálů k práci.

Obsah

Úvod.....	- 5 -
1 Lev Nikolajevič Tolstoj.....	- 6 -
1.1 Život.....	- 6 -
1.2 Tvorba a dílo.....	- 9 -
1.3 Tolstoj a ženy.....	- 11 -
2 Dobové souvislosti vzniku díla Kreutzerova sonáta.....	- 13 -
3 Dějová linie Kreutzerovy sonáty.....	- 15 -
4 Hlavní myšlenky knihy - analýza.....	- 18 -
4.1 Výchova mužů a žen.....	- 18 -
4.2 Život v manželství.....	- 20 -
4.3 Děti.....	- 26 -
4.4 Žárlivost a nevěra.....	- 28 -
Závěr.....	- 35 -
Použitá literatura.....	- 36 -

Úvod

Jako téma pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala knihu Kreutzerova sonáta od ruského spisovatele Lva Nikolajeviče Tolstého. S touto knihou jsem se poprvé setkala v literárním semináři a velmi mě zaujala svou tematikou mezilidských vztahů v ruské společnosti a kontroverzními názory hlavní postavy. Tyto podivné názory mě přiměly k dalšímu studiu skutečného stavu věcí souvisejících s manželstvím a vztahy mezi muži a ženami v tehdejším Rusku.

Práce je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole se krátce věnuji životu L. N. Tolstého, snažila jsem se vytknout jeho životní postoje, aby si čtenář mohl udělat souvislost mezi jeho názory a tezemi, které se objevují v dílech. Tolstého smýšlení mělo totiž na jeho tvorbu značný vliv. Dále se zde, v druhé podkapitole zmiňuji o hlavních proudech a obdobích v Tolstého díle. Jeho tvorba je velice rozsáhlá a obsahuje většinu oblastí lidské činnosti. Věnuje se válečným tématům, v jeho knihách se ale objevují také kapitoly o správě společnosti, nevyhýbá se ani tématům mezilidských vztahů a lidské sexuality. Poslední podkapitola pojednává o manželství Tolstého a měla by sloužit k propojení jeho názorů a zkušeností s některými myšlenkami v knize a poukázat na jejich podobnost či rozdílnost.

V druhé kapitole jsou zmíněny dobové souvislosti, které také částečně přispěly k napsání knihy, protože autor nezůstal izolován od dobového dění a společenského klimatu.

Ve třetí kapitole jsem popsala v krátkosti děj knihy, aby si i čtenář, který knihu nečetl, udělal obrázek o základní dějové linii a alespoň částečně se seznámil s kompozicí knihy a s některými postavami a jejich charaktery.

Ve čtvrté kapitole rozvádím konkrétní myšlenky knihy. V první podkapitole konkrétně vliv výchovy mužů a žen na jejich pozdější život, opět jsem se snažila o dobovou souvislost. Druhá podkapitola se věnuje manželství a jeho roli ve společnosti. Třetí vypovídá o vlivu dětí na manželství a v poslední podkapitole je popsán vliv žárlivosti na vztahy v manželství a celkově ve společnosti.

1 Lev Nikolajevič Tolstoj

1.1 Život

Lev Nikolajevič Tolstoj se narodil 28. srpna 1828 ve vesnici Jasná Poljana, která byla součástí Tulské gubernie. Byl čtvrtým dítětem z pěti dětí Nikolaje Iljiče Tolstého a jeho ženy Marie Nikolajevny, rozené Volkonské. Matka zemřela brzy po jeho narození, když mu nebyly ještě ani dva roky. Vzhledem k jeho nízkému věku v době matčině smrti si na ni nemohl uchovat žádné konkrétní vzpomínky, přesto však v něm její osoba nějaké pocity zanechala, spíše v podobě zamlženého obrysu v paměti, vybavoval si pouze její vůni, některá gesta, nejasný obraz, který ho ve vzpomínkách doprovázel. Tento obraz si pouze dokreslil ve své bohaté fantazii: „Když se člověk namáhá vzkřísit si v paměti rysy milované bytosti, vynoří se mu tolik vzpomínek na minulost, že je přes vzpomínky vidí zamlženě jako přes slzy. Jsou to slzy fantazie.“ (Zúbek, 1967)

Přesto, že ji v podstatě nikdy nepoznal, choval ke své matce vřelé city a její osoba, či spíše její nepřítomnost v životě na něho měla jistě vliv. Jak mu chyběla, vyjádřil Tolstoj krásně touto větou: „Kdybych v těžkých chvílích jen letmo mohl zahlédnout ten úsměv, nevěděl bych, co je to žal...“ (Zúbek, 1967)

V roce 1824 otec poslal Tolstého na studia do Kazaně. Přesto, že Tolstoj je považován za velkého spisovatele, jeho studia nebyla příliš úspěšná. Ani jeho bratři ve škole nevynikali: „O Sergejovi se říkalo, že když chce, může. O Dimitrijovi, že by chtěl, ale nemůže. A Lev prý ani nechce, ani nemůže.“ (Zúbek, 1967)

Z toho bychom mohli usuzovat, že Tolstoj byl líný a ještě nevalné inteligence, což si možná někteří jeho učitelé tehdy také mysleli, ale jak již dnes víme, mnoha nadprůměrně nadaným jedincům prostě jen nevyhovuje školský systém a metody, jakými jsou jim poznatky předkládány a jednoduše se ve škole nudí a svým okolím, které se nenamáhá nad nimi zamyslet hlouběji, jsou považováni za omezené. Vždyť se říká, že i Albert Einstein měl z matematiky čtyřky a byl považován za slabého žáka. V případě Tolstého tomu mohlo být podobně, ale jeho slabý školní prospěch nic nevypovídal o jeho zájmu o vědění a duševních schopnostech. O tom svědčí studijní plán, který si Tolstoj vypracoval poté, co v roce 1847 přerušil studium na univerzitě a vrátil se do Jasně Poljany.

Studijní plán obsahoval obory a vědomosti, jež Tolstého zajímaly a které považoval za důležité znát. Mimo jiné se chtěl naučit veškeré poznatky, které právníci potřebují znát pro složení závěrečné zkoušky na univerzitě, nastudovat si matematiku pro gymnázia, osvojit si části z praktické medicíny a k tomu i část teoretických znalostí. Dále chtěl

studovat jazyky, dějepis zeměpis, osvojit si teoretické poznatky ze zemědělství a prakticky je aplikovat a ještě se vzdělávat v umění, hudbě a malířství. A aby toho nebylo málo, chtěl o každém z těchto oborů napsat článek a navíc si chtěl zkusit napsat disertační práci. Jak je vidět, nenaložil toho na sebe málo. Může se nám to zdát tím podivnější, že mu v té době bylo pouhých 23 let. Život Lva Nikolajeviče byl ale plný rozporů a tak to zase tak podivné není.

Jeho život byl velmi ovlivněn rozporem mezi Tolstého aristokratickým původem a jeho touhou po tvrdé práci a životě mezi prostými vesničany. V této době bylo v Rusku obvyklé, že si lidé z vyšších vrstev idealizovali život na venkově a venkovské obyvatelé. Studenti dokonce opouštěli hromadně univerzity a odcházeli na venkov, kde se našli sžít se s vesnickými lidmi, učit se jejich zvykům a řemeslům. Mnozí z nich ovšem pocházeli ze zámožných rodin a na vesnici nikdy v životě nebyli. Toto hnutí bylo značně idealistické a mladí lidé, kterým se říkalo *narodniki* („služebníci lidu“), se snažili napodobit mluvu a oblékání venkovanů a tím se s nimi identifikovat. Mladí lidé se cítili vinni svým původem a snažili se takto odčinit křivdy páchané jejich aristokratickými rodinami na prostém lidu. Tyto idealistické naděje byly vyvolány zrušením nevolnictví. Dostojevskij dokonce dekret o zrušení nevolnictví z roku 1861 srovnával s přijetím křesťanství v Rusku v desátém století. (Figes, 2004)

Tolstoj v pozdějším období svého života také napsal několik divadelních her, které byly určeny přímo venkovskému lidu. Nesetkaly se ale s velkým úspěchem, zápletky a děj byly sice jednoduché a hra končila morálním ponaučením, ale právě pro tyto své kazatelské tendence hry nebyly úspěšné. (Ryčlová, 2006, s. 15)

Zrušení nevolnictví jistě mluvilo Tolstému z duše. Car ho dokonce jmenoval vykonavatelem manifestu o zrušení nevolnictví. Tolstoj šel ostatním příkladem a svým nevolníkům daroval štědrý díl země. Nikde v Rusku šlechtici neplnili toto nařízení tak ochotně a nebyli ke svým poddaným tak velkorysí. (Figes, 2004)

Po nějakou dobu se dokonce snažil sám žít životem mužiků, propustil na svém panství všechny zaměstnance a snažil se sám obstarávat hospodářství. Skončilo to ale naprostou katastrofou, protože Tolstoj jako šlechtický synek neměl ani elementární znalosti o tom, jak obhospodařovat půdu a starat se o zvířata. Navíc když se mu nedařilo, zavřel se ve své pracovně nebo odjel do Moskvy a následně si vyčítal svou neschopnost žít čistým, prostým životem. Tím, že se vrhl do života na venkově, se snažil očistit od svého předchozího života plného hazardních her, lehkých žen a života v nadbytku, za který pociťoval vinu.

V Jasné Poljaně založil školu pro mužické děti a tam se jim snažil vysvětlovat některé své životní teze. Vykládal jim, že se vzdá svého aristokratického životního stylu a bude obdělávat půdu jako vesničan. Že rozdělí svůj majetek mezi ostatní, vezme si prostou vesnickou ženu, usadí se s ní ve vesnici a všichni budou žít prostým životem v pospolitosti. Když se ho děti ptaly, jestli se nebude stydět, protože o všechno přišel a musí pracovat, odpovídal jim otázkou, jestli se jejich otcové snad stydí za to, že pracují. (Figes, 2004)

Na druhou stranu měl chvíle, kdy nedokázal vesničany pochopit a cítil se víc příslušníkem aristokracie. Možná to vycházelo z nepochopení mužiků. Prostému lidu byl spíš pro smích a nebrali jeho snahy vážně. V roce 1887 navštívil Tolstého malíř Repin, který jeho chování považoval za pokrytecké. (Figes, 2004) Sám totiž pocházel z velmi chudých poměrů a Tolstého hra na mužika mu přišla nechutná. Přes den se lopotil s poddanými na poli, ale večer se vrátil do svého sídla, kde si dosyta odpočinul, najedl a nechal se obsluhovat služebnictvem. Proto spousta opravdu chudých lidí brala jeho počínání jen jako hru pro ukrácení nudy šlechty.

Tolstého tento rozpor v jeho povaze velmi trápil. V jednom období svého života dokonce uvažoval o sebevraždě, to když si uvědomil, že ani v umění ani v rodině nenajde úplné štěstí. Zdálo se, že štěstí konečně našel mezi lidmi prostého původu a v tvrdé práci. Nebyla to ale úplně pravda, ani ve své rodné vesnici nenašel pochopení mezi mužiky, kteří se mu skrytě vysmívali za jeho zemědělské pokusy a nikdy ho nepřijali mezi sebe. Ostatně mnoho spisovatelů té doby se k lidu obracelo jako ke studnici lidové moudrosti a „duši národa“. Z toho vyplývá, že si lid značně idealizovali, považovali prosté lidi za přirozeně moudré a duchovní bytosti, které nejsou zkaženy nánosem intrik a pozlátka vyšších vrstev. Proto když v roce 1897 vyšla Čechovova povídka „Vesničané“, vyprávějící o krutosti venkovských lidí k příslušníkům své vlastní rodiny, vyvolala v tehdejší společnosti velké pohoršení. Tolstoj ji nazval „hříchem před tvářmi lidu“ a obvinil Čechova, že nedokázal nahlédnout do rolnické duše. (Figes, 2004)

Možná ale důvodem tohoto obvinění byla celková nevraživost k Čechovovi a k jeho dílu. Jak uvádí Ivana Ryčlová (2006), charakterizují nejvýstižněji Tolstého vztah k Čechovovi slova: „Vaše hry nesnáším. Shakespeare psal příšerně, ale vy píšete ještě hůř.“ Jak už bylo řečeno, přes tuto svou lásku k prostému ruskému lidu se setkal s nepochopením.

V roce 1851 našel na Kavkaze útočiště před tímto nepochopením, ale také před věřiteli, kteří ho pronásledovali kvůli dluhům z hazardních her a nepovedených hospodářských experimentů.

Po návratu z války pobýval Tolstoj nějaký čas v Petrohradě, kde se setkal s dalšími spisovateli, řadu z nich si svými názory zneprátelil, nejsilněji se projevvalo nepřátelství mezi Tolstým a Turgeněvem. Spor vznikl z malicherné příčiny a spisovatelé se usmířili až po mnoha letech po Tolstého omluvě. Nakonec se z nich stali přátelé. (Zúbek, 1967, s. 260)

16. září 1862 se čtyřicetiletý hrabě Tolstoj oženil. Jeho vyvolenou se stala tehdy osmnáctiletá dívka Soňa. Manželství bylo zpočátku šťastné, žena mu stála pevně po boku a opisovala jeho díla, obdivovala se jeho duchu. Porodila mu třináct dětí, ale pět z nich se ani nedožilo dospělosti. V pozdější době jejich manželství docházelo k rozepřím, manželé se odcizili a na sklonku života Tolstoj svou ženu opustil a dokonce tajně upravil závěť a ženu z ní vypustil. (Ryčlová, 2006)

Na přelomu 70. a 80. let devatenáctého století prodělal Tolstoj jakýsi duchovní přerod a stal se více mravokárcem a teoretikem víry a morálky, než spisovatelem. Nutno podotknout, že se sám snažil svými principy řídit, a někteří kritikové tvrdili, že tím utrpělo jeho umění a vyzývali Tolstého, aby se vrátil zpět k psaní. (Pospíšil, 2005, s. 137)

1.2 Tvorba a dílo

Lev Nikolajevič Tolstoj napsal za svůj život devadesát svazků, pokud mezi ně počítáme i různé varianty děl a rukopisy. Podnětů, které ovlivnily Tolstého dílo, je nepočítaně. Především to byly jeho duševní vlastnosti, touha po sebezdokonalování a potřeba být prospěšný společnosti a lidem. Také zainteresovanost na problémech doby, vyjadřoval se k sociálním nerovnostem na ruském venkově, ke krizi carského Ruska a jeho vládnoucí třídy a celkově se, hlavně v pokročilejším věku, věnoval morálním zásadám a lidské morálce obecně. (Pecha, 1982, s. 5)

Ivo Pospíšil (2005) zařazuje část raného díla Tolstého do tzv. naturalistické školy (*Dětství*), kam spolu s ním řadí i Dostojevského.

V 60. a 70. letech vidí Pospíšil v Tolstého tvorbě prvky kritického realismu a klasické poetiky (*Anna Karenina*, *Vojna a mír*), a jeho pozdní díla vnímá jako cestu od naturalisticko-dekadentní poetiky k prozření a oproštění (*Otec Sergej*, *Hadži Murat*).

Tolstoj celkově vnímal umění a literaturu celkem rozporuplně. Měla podle něj hodnotu jedině tehdy, pokud nebyla odtržena od duchovní (náboženské) podstaty. Pokud

umění funguje pouze jako prostředek ukojení a zábava, ztrácí svůj původní smysl. Proto i hudba v *Kreutzerově sonátě* má takový ničivý vliv na hlavního hrdinu. Je zbavena svého duchovního kontextu a slouží pouze k dráždění smyslů bez hlubší podstaty. (Pospíšil, 2005, s. 139)

Tato teorie vedla Tolstého k odsuzování divadla a dramatické tvorby celkově. Považoval divadlo za symbol falše. Pokud už se divadlo v jeho dílech objevilo, vždy mělo představovat motiv něčeho falešného a prohnílého. Zvláště spadeno měl v tomto směru na Shakespeara, čemuž nechal volný průchod v díle „*O Shakespearovi a jeho dramatu*“, v němž anglického dramatika obviňoval mimo jiné z nepřirozenosti a přepjatosti hrdinů či nabubřelosti jazyka. Stejně negativní postoj měl k Ibsenovi a Čechovovi, i když jako umělec jistě musel podvědomě cítit a respektovat jejich mistrovství. Možná byl tak kritický proto, že jeho vlastní dramata, až na některé výjimky (*Oživlá mrtvola*), velmi rychle zapadla. (Ryčlová, 2006)

Při své tvorbě Tolstoj obsáhl také téměř všechna témata doby, ve které žil a tvořil. V jeho tvorbě najdeme město i venkov, gubernii i metropoli, prostou mužickou chatrč i panský salon, klid domácnosti i rozrušení před plesem, mladou lásku i manželství po několika letech. (Honzík, 2000, s. 131)

Mistrovství Tolstého románů vychází především ze schopnosti nahlédnout do hlubin lidské duše, jeho postavy jsou až na řídké výjimky (Kitty v románu *Anna Karenina*) polarizované, mísí se v nich dobré a špatné vlastnosti. Tolstoj své hrdiny nevykresluje jednostranně, proto jsou čtenářům tak blízké, protože nikdo není jenom dobrý nebo jenom špatný, i ty nejlepší charaktery v sobě mají rysy, které se za určitých okolností mohou jevit jako ryze negativní.

Další důležitou okolností, která je pro charakteristiku Tolstého postav příznačná, je jejich zasazení do kulturního a společenského kontextu, ale také přítomnost určitých marginálií, které se na první pohled mohou jevit jako nepodstatné nebo náhodné či nahodilé, v hlubším kontextu ale mají svůj význam a nenahraditelně dokreslují situaci. K tomuto rysu Tolstého prózy říká francouzský kritik E. M. Vogüé, že je to podle něj typicky ruský jev. Zatímco francouzský prozaik izoluje osobu a čin od ostatních věcí, aby ji mohl analyzovat, „Rus, jsa ovládán pocitem všeobecné závislosti, neodhodlá se nikdy přetřhnout tisícere svazky, vízící člověka, skutek, myšlenku k obecnému běhu světa, nikdy nezapomíná, že vše závisí na všem.“ (Zahrádka, 1996, s. 50)

1.3 Tolstoj a ženy

Tolstého vztah k ženám byl velmi rozporuplný. V roce 1862 se oženil s tehdy osmnáctiletou Soňou (v některých pramenech se uvádí Sofie). Ta pocházela ze společensky dobře postavené rodiny dvorního lékaře. V rodině se kladl velký důraz na vzdělání, a proto mu byla Soňa důstojnou partnerkou. Mladá manželka za ním hned po svatbě přesídlila do Jasně Poljany, kde žila s ním a jeho starými tetami. V letech 1863–1889 se manželům narodilo třináct dětí, ale pět z nich brzy zemřelo. (Ryčlová, 2006)

Zpočátku byl jejich vztah harmonický, Soňa byla Tolstému velmi oddána a obdivovala se jeho dílu. Dokonce některá jeho díla vlastnoručně opisovala. Soňa prožila s Tolstým osmačtyřicet let a bezpochyby to nebyl lehký život. Tolstoj byl velký umělec a složitý člověk a stát mu po boku muselo jeho ženu stát mnohé oběti. A nedostalo se jí vděku. Ještě před svatbou udržoval Tolstoj poměr s manželkou jednoho ze svých nevolníků. Tedy rozhodně to nebyl jeho jediný sexuální vztah. Tolstoj byl velmi sexuálně aktivní, a i když nebyl typickým krasavcem, slavil u žen úspěchy svou živočišností, temperamentem a okouzlejícím intelektem. Zmíněná manželka nevolníka ovšem nebyla pouze sexuální epizodkou, skutečně se do ní zamiloval a ona mu porodila syna. (Figes, 2004)

Po svatbě sice styky s ní přerušil, ale přesto se mu o ní ještě někdy zdávalo a ještě po padesáti letech od jejich prvního setkání se mu vybavila vzpomínka na jeho dávnou lásku. (Figes, 2004)

Vysoká sexuální aktivita Tolstého by se mohla zdát v přímém rozporu s názory o pohlavní zdrženlivosti a prosazování nevinnosti, uvedenými v Kreutzerově sonátě. Kniha ale vznikla až v roce 1980, kdy už Tolstoj prodělal jakýsi duchovní přerod a stal je z něj moralista a kazatel, a tak mohly myšlenky Kreutzerovy sonáty daleko více odpovídat jeho rozpoložení, než by se mohlo na první pohled zdát. (Pospíšil, 2005)

Navíc s postupem času přestalo být jeho manželství spokojené, a čím více se cítil nespokojen a snažil se od své ženy odpoutat, tím více ona na něho naléhala a snažila si ho mimo jiné i různými citovými výlevy přitáhnout k sobě. Pro Tolstého byla taková dusná atmosféra nesnesitelná a toto rozladění se s největší pravděpodobností promítlo do Kreutzerovy sonáty, když se Pozdnyšev zamýšlí nad tím, že před vstupem do manželství lidé neznají pravý stav věcí a manželství považuje za peklo, v němž jsou k sobě připoutáni dva nespokojení lidé.

Tolstoj byl krátce v manželství šťastný, ale později cítil silné rozladění. Na sklonku života od své manželky odešel. Byl již delší dobu rozhodnut opustit svou ženu i Jasnou

Poljanu a nakonec to uskutečnil na podzim roku 1910. Svě ženě nechal pouze dopis na rozloučenou, v němž jí děkuje, že mu stála téměř celé půlstoletí po boku a prosil ji, aby ho nehledala.

Jak už bylo výše uvedeno, Tolstoj nechal přepsat závěť a svou manželku z ní vyškrtnl. Dědičkou se stala Tolstého dcera Alexandra, která po jeho smrti společně se svou matkou pečovala o jeho odkaz. Sofie Tolstá zemřela v roce 1919 a ani po smrti neulehla po boku svého manžela v Jasné Poljaně. (Ryčlová, 2006)

2 Dobové souvislosti vzniku díla Kreutzerova sonáta

Tato kniha vyšla v roce 1890 a vzbudila ve své době mezi lidmi značný rozruch a také rozpory mezi různými skupinami obyvatel. V některých zemích byla hnána až před soud a na našem území bylo její vydávání dokonce zakázáno, na rozdíl od Severní Ameriky nebo silně křesťanského Polska, kde na ní soudci neshledali nic toliko znepokojivého, co by vedlo k zákazu vydávání. U nás tento zákaz trval bezmála dvě desetiletí, než se podařilo dosáhnout jeho zrušení.

Také v Rusku nebyla kniha přijata jednoznačně a představitelé církve se proti ní velmi silně ohradili a dokonce se jí věnovali v některých ze svých kázání. Chtěli tak lid upozornit na zlo obsažené v této knize. Hlavním důvodem především bylo to, že Tolstoj otevřeně popsal soužití muže a ženy v manželství. Nešlo sice o to, že by vulgárně nebo prvoplánově popisoval intimní život manželů, v tomto směru by se některé jeho teze o sexuálním soužití v manželství i mimo něj mohly představitelům církevní moci zamlouvat, protože v Kreutzerově sonátě je intimní spojení mezi mužem a ženou popisováno málem jako příčina všeho zla. Ve skutečnosti odhalil pravé motivy, které ženou muže a ženy do manželství a společného života a s těmi církev a jiní představitelé tehdejší morálky rozhodně souhlasit nechtěli a ani nemohli. Vždyť Tolstoj zasáhl rodinu v její nejniternější podstatě a dovolil si polemizovat o její čistotě a nezištnosti důvodů vedoucích k jejímu založení. A to mu církevní představitelé nemohli odpustit. Vždyť rodina tehdy byla považována za základní pilíř církve a státu. I dnes je rodina považována za základ společnosti a bylo tomu tak asi ve všech dobách a v každé době se našlo vždy nějaké domnělé nebo skutečné nebezpečí, o kterém se lidé domnívali, že má na rodinu destruktivní vliv. I v dnešní době, kdy vliv morálky a už vůbec ne církve není tak silný jako v minulosti se setkáváme s názory, že se rodina jako tradiční nejmenší samostatná jednotka rozpadá například kvůli vysoké rozvodovosti nebo značnému pracovnímu zaneprázdnění rodičů, že se členové rodiny vzájemně odcizují, že mezi nimi není taková úcta jako dříve.

Když ale nahlédneme do minulosti, vidíme, že tyto obavy o rozpad rodiny nejsou ničím novým a že Kreutzerova sonáta vyvolala rozporuplné reakce právě kvůli myšlenkám ohrožujícím podstatu manželství a samotný vztah mezi mužem a ženou, tolik důležitý pro založení fungujícího manželského svazku jako základního kamene rodiny.

Tolstoj se také v náznacích zamýšlí nad tím, jak mohou z takového „nečistého“ svazku dvou lidí, založeného podle něj pouze na fyzické potřebě (a to ještě na fyzické

potřebě především muže), vyrůst děti, které by byly jiné a smýšleli jinak než jejich rodiče a většina společnosti.

Hlavním problémem je podle něj především nevědomost a neznalost pravé podstaty vztahu mezi mužem a ženou. Autor vkládá slova do úst hlavní postavě a jejím prostřednictvím se dovídáme o skutečném stavu manželství v Rusku, tedy aspoň podle ní je to skutečný stav a vše ostatní je pouze přetvářka nebo neznalost skutečné situace. Její vyprávění je tak sugestivní, že člověk skoro věří, že taková musela být všechna manželství v tehdejší ruské společnosti, i když tomu tak jistě nebylo, alespoň ne ve většině případů. Jak jsme se dověděli v první kapitole, Tolstoj sám nebyl ve svém manželství příliš šťasten a tato jeho osobní zkušenost se zřejmě promítla do Kreutzerovy sonáty.

3 Dějová linie Kreutzerovy sonáty

Hlavní postavou knihy a také vypravěčem převážné části příběhu je pan Pozdnyšev, z jehož úst se dovídáme celý příběh jeho života a motivy, které ho vedly k jeho jednání. Byl to přibližně šestatřicetiletý muž, dobře situovaný a společensky postavený, nikde ale nebylo otevřeně napsáno, zda byl příslušníkem ruské aristokracie. Byl to muž velmi hloubavý a na mnoho oblastí lidského života, především na soužití mužů a žen, měl velmi svérázné názory. Ty budou později detailněji rozvedeny.

První část knihy je zaměřena spíše teoreticky a Pozdnyšev se v ní zabývá morálkou doby, soužitím mezi mužem a ženou před svatbou i v manželství, výchovou chlapců a dívek, která je předurčuje k jejich roli v životě. Vysvětluje zde, co ho v životě ovlivnilo a co nakonec vedlo k činu, který spáchal. Spíše nás v první části uvádí do svého duševního světa a snaží se, aby čtenář pochopil čin v jiném světle, než jak by se mohl zdát nezaujatému pozorovateli. Postupně přechází do další části vyprávění, kde čtenáře pomalu začíná seznamovat s celým svým příběhem, vyprávění je však stále prokládáno úvahovými pasážemi.

Základní dějová linie je jednoduchá, jedná se o chronologické vyprávění, kompozičně zarámované do prostého příběhu, kdy cestující ve vlaku vypráví svůj příběh náhodnému spolucestujícímu. Při cestě vlakem je vypravěčem anonymní cestující, popisující dění a lidi ve vlaku, později se do všeobecné debaty zapojuje Pozdnyšev, který hned na začátku prozradí, že zabil svou ženu. Toto přiznání učinil pod vlivem debaty o soužití mužů a žen, která se ve vlaku rozproudila. V kupé se setkává několik rozdílných postav a hovor se stočil díky přítomné osobě advokáta na rozvod a manželství celkově. Můžeme vidět konflikt mezi starým a novým vnímáním manželství a tím potažmo i postavení ženy v ruské společnosti.

Staré názory reprezentuje sedlák. Ten je ukázkou přímo starozákonní morálky a domnívá se, že žena by se měla muže především bát, že pouze takto je možno udržet si ženskou věrnost a poslušnost a nestát se otrokem jejích vrtochů. Obrací se zde ke křesťanským tradicím a podřadné postavení ženy považuje za hotovou věc, o které se nepolemizuje, protože tak je to Bohem dáno. Neshody v manželství přisuzoval vzdělání, které podle něj vede k hloupostem. Člověk se tak odpoutává od své přirozenosti a o věcech zbytečně přemýšlí, z čehož vznikají spory mezi manželi. Jinými slovy tento muž byl zastáncem starého modelu věcí, kdy žena byla pouze majetkem muže a nejlepší ochranou proti jejímu vlivu bylo udržovat ji ve strachu.

Rozhodně Tolstého nemůžeme podezírat, že by vzdělání považoval za překážku a tento názor vložil do úst starému sedlákovi. Jak už bylo výše uvedeno, Lev Nikolajevič Tolstoj byl naopak velkým příznivcem a podporovatelem vzdělání. A to i mezi prostým lidem. Většina jeho současníků by se určitě neztotožnila s jeho názory na vzdělání mužiků, protože věděním by jim byla do rukou dána zbraň proti jejich porobě. Tolstoj ovšem tento názor nesdílel a pro děti svých mužiků zřídil na svém panství několik škol.

Protipólem starosvětského názoru sedláka byla cestující mladší žena, která naopak propagovala moderní názor té doby, že manželství by mělo být uzavíráno na základě lásky mezi dvěma lidmi a ne domlouváno rodiči. Zastávala spolu s advokátem názor na právo ženy na rozvod, pokud už musela do takového vynuceného svazku bez lásky vstoupit. Tyto nové tendence do Ruska přecházely z Evropy a uplatňovaly se spíše mezi smetánkou ve městech nebo maximálně ještě mezi venkovskou šlechtou, často pobývajících ve městě. Ve většině společnosti, především na venkově, nebyly dohodnuté sňatky rozhodně ničím výjimečným.

Žena na počátku knihy se tedy proti těmto starým pravidlům ostře vymezovala, a je pravda, že tendence o zrovnoprávnění žen nebyly v té době ojedinělou záležitostí. Relativní míra svobody partnera závisela přeneseně také na sňatkovém věku lidí vstupujících do manželství. Pokud byl vyšší, předpokládalo se, že mladí lidé před vstupem do manželství absolvují službu v domácnosti jiných lidí a takto si vydělají nějaké prostředky do začátku rodinného života. Tato částečná samostatnost zvyšovala možnost zvolit si partnera podle vlastní vůle, tedy opravdu bylo možné, byť v omezené míře, vstoupit do manželství na základě citu. Je ale pravda, že tento způsob se příliš netýkal vyšších vrstev, protože tam hrály roli i jiné, především ekonomické, aspekty. Ve vyšší společnosti byl častý model mladá nevěsta, starší ženich, protože muž se musel vzdělávat a připravovat na převzetí a následnou správu svého budoucího majetku. (Goody, 2006)

V kupé jedoucího vlaku tedy došlo ke konfrontaci starých a nových pořádků v ruské společnosti a právě tato rozmluva vzbudila pozornost u dosud tiše sedícího pasažéra pana Pozdnyševa. Byl rozhovorem velmi rozrušen a sám se také zapojil do debaty. Pustil se s dámou do polemiky o lásce. Ona neustále tvrdila, že jen a pouze láska je to, co dokáže naplnit a posvětit manželství a Pozdnyšev již zde začal odhalovat své názory na lásku, která je podle něj jen chvilkovou náklonností jednoho k druhému, a pokud tato náklonnost skončí a lidé jsou již uzavřeni v manželství, že teprve pak začíná to pravé peklo nenávisli mezi manželi, kteří jsou k sobě jako dva cizí lidé do smrti připoutáni a které nepojí nic, než již uspokojená a proto dále nezajímavá fyzická touha jednoho po druhém.

Tudíž už od začátku knihy víme, že Pozdnyšev zabil svou manželku, pouze postupně odhaluje detaily jejich příběhu a společenské pozadí, které ho k tomuto činu dohnalo.

Po teoretickém úvodu se dovídáme, jak se seznámil se svou ženou, jaké bylo jejich soužití, jak ho ovlivnily děti a konečně osudovou záležitostí, jak do jejich života vstoupil Truchačevskij, domnělý milenec jeho manželky. Jak už víme, svou ženu nakonec pod vlivem žárlivosti zabil, posléze byl ale soudem osvobozen, pouze mu nebylo umožněno vychovávat děti a při jízdě vlakem, na které svůj příběh vyprávěl, byl zrovna na cestě na své venkovské sídlo. Zajímavé je, že čtenář se za celou dobu nedozví, jestli opravdu mezi Pozdnyševovou ženou a Truchačevským k něčemu došlo. Z náznaků se může zdát, že k nevěře skutečně došlo, stejně jako, že je to naprostý nesmysl.

4 Hlavní myšlenky knihy - analýza

4.1 Výchova mužů a žen

Zamyšlení nad výchovou mužů a žen věnoval Pozdnyšev velkou část svých úvah, protože to považoval za velmi důležité pro jejich pozdější smýšlení a chování k druhému pohlaví.

Součástí výchovy byla také sexuální osvěta, týkající se především mužů, protože od žen se vyžadovalo, aby k věcem, týkajících se lidské sexuality, zůstávaly naprosto neznalé až do svatby. U mužů se připouštělo, že mají jisté fyzické potřeby, ale nemluvílo se o tom. Společnost tolerovala nevěstince, kde si mladí muži mohli odbýt své potřeby, ale dělo se to mimo společnost, v jakémsi společenském podsvětí, o kterém sice všichni věděli, ale tvářili se, že neexistuje.

K této problematice se o několik desítek let později vyjádřil Stefan Zweig ve *Světě včerejška* (2004), a s odstupem času přesně vystihl tehdejší morálku a pokrytectví společnosti, které podle něj vedlo k předrážděnosti lidských smyslů, protože to, co se s takovou důsledností potírá, vzbuzuje v lidech zvědavost a touhu po zakázaném. Navíc pokud se společnost snaží něco s takovou úporností nevnímat a předstírat, že to mezi slušnými lidmi neexistuje, musí se takovým problémem neustále zabývat, vyhledávat náznaky pokleslé morálky, a tak paradoxně na tyto věci neustále myslí a jsou všudypřítomné. Proto podle Zweiga, pokud se potlačí přirozenost, má to negativní vliv na psychické zdraví jedince, protože se nenaplněné a mnohdy přirozené touhy přesouvají do nevědomí. Když psal Zweig *Svět včerejška*, byly již známy Freudovy teorie, které se právě problematikou podvědomého jednání zabývají.

Zweig také popisuje rozdíly mezi výchovou žen a mužů, kdy se ženy udržují v oblasti sexuality naprosto nevzdělané. Uvádí zde příklad své tety, která se o půlnoci své svatební noci objevila doma u svých rodičů, protože se jí její manžel pokoušel svléknout. Považovala ho proto za naprostého zvrhlíka. Podobný příklad uvádí Pozdnyšev ve svém vyprávění, takže je vidět, že k takovým případům opravdu asi občas docházelo. Zweig toto pokrytectví odsuzoval a vedlo podle něj k hysterii u žen. Stejný názor se objevuje také v Kreutzerově sonátě, i když v trochu jiné podobě. Pozdnyšev považuje za příčinu hysterie nepřirozené sexuální chování, pokud žena nedodrží pohlavní zdrženlivost v období těhotenství a při kojení. Uvádí, že proto se hysterie objevuje pouze u vdaných žen, ještě častěji u žen, které už mají děti. Vždyť výraz hysterie je odvozen od řeckého výrazu pro dělohu - hyster. Z toho vyplývá, že původně opravdu tato duševní porucha měla

jistou souvislost s rozením dětí. Později se označení hysterická osobnost vztahovalo i na muže jako soubor určitých psychických příznaků, bez ohledu na pohlaví. Dnes je hysterie psychiatrická diagnóza a nazývá se hysterionská porucha osobnosti, pro její pejorativní nádech se někdy používá také termín pithiatické projevy. (Raboch, 2010)

Další podobnost mezi Zweigovým líčením morálky a Pozdnyševovým vyprávěním představuje právě vliv výchovy rodiny a okolí na mladého člověka. Zatímco muži je přiznáno právo na určité potřeby, i když jejich uspokojování se má odehrávat potají, žena se považovala za prostu jakékoli touhy, dokud ji v ní neprobudí její manžel. Ženy byly neustále obklopeny rodinou či guvernankami, aby k nim neproniklo nic nedovoleného, muži byla dopřávána větší svoboda. Ženy byly tedy na jednu stranu drženy dále od informací o sexuálním aspektu lidského života, na straně druhé ale bylo děláno všechno proto, aby byly lákadlem pro mužské protějšky a vzbuzovaly v nich touhu. Pozdnyšev považoval za nejhanebnější roli jejich matek, které podle něho již znaly pravou podstatu vztahu mezi muži a ženami, a přesto před tím své dcery neochraňovaly, ale naopak dělaly všechno proto, aby zaujaly pozornost muže a dobře se provdaly.

Pozdnyšev toto jednání velmi odsuzoval. Popisoval ženy jako housky na krámě, které se snaží co nejlépe vypadat a zaujmout nejlepšího, to znamená nejbohatšího ženicha.

Považoval to za hlavní příčinu nerovnoprávnosti žen. Dokud žena nebude mít rovnoprávnost ve volbě partnera, bude podle něj vždy v nedůstojném postavení oproti muži, i když bude mít přiznaná ostatní práva a ve společnosti bude s mužem naoko rovnoprávná.

K upoutání pozornosti užívaly ženy všechny možné prostředky, jedním z nich bylo vyzývavé oblečení, které podle Zweiga na jednu stranu naprosto deformovalo přirozené tvary ženské postavy, na druhou stranu ale neúměrně zdůrazňovaly erotické křivky ženy. Šaty stahovaly pas do nepřirozených poměrů a nadměrně podpíraly linii ňader, která pak byla ústředním bodem, vábícím pohled muže. Pozdnyšev za to nedával vinu samotným ženám, ale celé společnosti a jejich matkám, které nutily své dcery dělat vše pro to, aby se zalíbily.

Pozdnyšev se cítil velmi ovlivněn touto společenskou morálkou a považoval se spíše za její oběť, stejně tak ho ovlivnilo první intimní setkání se ženou, které, jak později popisoval, učinil na základě ponoukání okolí.

Poprvé poznal tělesnou lásku již jako patnáctiletý v nevěstinci. Tehdy mu na tom nepřišlo nic zvláštního, protože to tak dělali všichni starší chlapi, jejichž mínění si vážil a tento způsob uvolňování fyzického napětí nebyl v té době neobvyklý. Při vyprávění

svého příběhu už byl ale přesvědčen, že právě návštěva nevěstince byla prvním krokem k jeho zkáze. Kdyby prý tehdy poznal lásku přirozeným způsobem, nemuselo by v jeho životě dojít k té tragédii.

Zajímavým motivem, který se objevuje již na tomto místě, ale i jinde v knize, je Pozdnyševova nenávist k lékařům. Viní je v podstatě ze všech neřestí a nezdravého vztahu mužů k ženám i žen k sobě samým. Nenávist k lékařům se projeví ještě silněji v době, kdy zakážou jeho ženě další těhotenství, proto je považuje za viníky svého stavu a celkového stavu jeho manželství. V tomto případě se domnívá, že díky tomu, že je pečováno o zdraví poskytovatelek rozkoše, o což se ochotně lékaři spolu s úřady postarali, jsou mužům hromadně kaženy jejich první kontakty se ženami a oni jsou takto zmrzačeni pro svůj další partnerský život. Podle Pozdnyševa patřilo k tehdejšímu zvykům chodit do nevěstinců a nebylo to považováno za nic nemravného. Lékaři to bylo dokonce doporučováno jako zdravé uvolnění, ale neuvědomili si podle něj, že to vytváří chlípný a nečistý vztah k ženě. I Zweig ve svém *Světě včerejška* uvádí, že v dobách, kdy bylo nutné potlačovat přirozenost, kvetla právě prostituce a veřejné domy, protože někde se potlačená touha vybit musela. I v Pozdnyševově době byl takový způsob v podstatě společensky tolerován.

Výchova má vždy zásadní vliv na osobnost člověka, ale způsob výchovy je zároveň dán společenským klimatem své doby. Na konci knihy Pozdnyšev projevil lítost nad tím, že své nabyté zkušenosti nemůže předat svým dětem, že by jim to pomohlo vyvarovat se stejných chyb, které v manželství postihly jeho a které postihují miliony ostatních manželství, jen o nich všichni mlčí. Nakonec ale říká, že se nedá nic dělat, že je to koloběh života a jeho děti budou vychovány stejně, jako byl vychován on a budou opakovat stejné chyby, jako opakuje většina dětí chyby svých rodičů. Byl přesvědčen o tom, že on ví, co je podstatou nedorozumění ve vztazích mezi muži a ženami, ale jeho děti to vědět nebudou, protože společnost na to ještě není dostatečně zralá a vychová je v duchu svých, podle Pozdnyševa zvrácených, zásad.

4.2 Život v manželství

Pozdnyšev žil ve svém mládí jako chlípník a podle svých slov na to byl ještě pyšný. Především proto, že se důsledně vyhýbal tomu, aby si k nějaké ženě vytvořil citové pouto, nebo aby jí nezadal podnět k tomu, aby si ona vytvořila citový vztah k němu. Po celou dobu tohoto svého nemravného života ale počítal s tím, že si jednou najde manželku. Mravně čistou a neposkvřenou ženu, se kterou bude mít děti a povede s ní počestný

manželský život, až sám uvěří, že on je také mravný a počestný a zapomene tak na svůj dřívější život. Čím více se propadal, tím vyšší měl nároky na svou budoucí manželku: „Brodil jsem se bahnem neřesti, a přitom jsem se ohlížel po dívkách, které by odpovídaly mým požadavkům mravní čistoty.“ (Kreutzerova sonáta, s. 20)

Ve svých třiceti letech dospěl do bodu, kdy se vážně rozhodl oženit. Našel si vhodnou dívku, do které se podle svých slov tehdy opravdu hluboce zamiloval. Když o tom později vyprávěl ve vlaku, popisoval lásku a zamilování poněkud prozaičtěji. Především zamilovanost připisoval svému tehdejšímu duševnímu rozpoložení a působení ženské krásy na muže. Na tomto místě rozvíjí úvahu o všech vlivech, podílejících se na zamilovanosti a opravdu na tom není nic romantického, jak se domnívala žena na počátku knihy. Podle Pozdnyševa má na zamilovanosti podíl například oblékání žena celkový jejich přístup k životu, kdy jsou od mala vedeny pouze k cíli ulovit si manžela. Proto neviděl rozdíl mezi pracovníci nevěstince a dámou z vyšší společnosti. Všechny se snažily svým zevnějškem, chováním i oblékáním strhnout pozornost mužů na svou osobu. Jako srovnávací znamení uváděl právě stejné odhalené partie prostitutek a dam z vyšší společnosti, stejné vábivé pohyby a gesta.

Z takového popisu by se mohlo snadno zdát, že Pozdnyšev byl nepřitelem žen, ba dokonce že jim všechno zlo dával za vinu. Rozhodně tomu tak nebylo, považoval ženy naopak za stejné oběti společnosti, možná dokonce ještě větší než muže. Zde se objevuje souvislost s již zmíněnými snahami o emancipaci žen. Rovnoprávnost Pozdnyšev nespatořoval v tom, že žena bude moci zastávat stejné úřady jako muž, ale v tom, že si bude moci stejně svobodně vybírat partnera a nebude svazována konvencemi a tlaky společnosti na to, jak by se měla budoucí nevěsta chovat. Na tomto místě se v knize setkáváme s názorem, že nerovnoprávnost žen je nejsilnější právě v tom, že jsou od malička vedeny pouze k tomu, jak se provdat, najít si bohatého a společensky přijatelného manžela. A když už ne takového, tak aspoň nějakého, hlavně aby nezůstaly samy. Opět z toho neviní ženu, ale její okolí, které ji k tomu ponouká. Svobodné ženy, které dosáhly určitého věku, neměly mezi lidmi jednoduché postavení. Například u Zweiga se můžeme dočíst, že pokud byla žena ještě kolem třicátého roku svobodná, byla společensky téměř odepsaná. A navíc ještě v souladu s dobovou pokryteckou morálkou musela předstírat, že o lidské sexualitě a touhách nic neví a potlačovat přirozené pudy. Zweig to považuje za příčinu nevyrovnanosti a hysterických rysů u těchto žen.

Mohlo by se zdát, že žena po dosažení určitého věku neměla šanci na sňatek, ale v historii se střídaly období, kdy byl běžný vyšší sňatkový věk, s obdobími, kdy lidé

vstupovali do manželství mladší. Pozdní sňatky někteří historikové a sociologové považují za významný mechanismus regulace porodnosti. V některých dobách nebylo ekonomicky výhodné zvyšovat počet obyvatelstva a takto se dal přirozeně společensky regulovat. (Goody, 2006) Byla to strategie výhodná spíše pro města, na vesnicích bylo naopak žádoucí, aby měl majitel pozemků dostatek dědiců a tím pádem i pracovních sil na obdělávání a údržbu svého majetku, proto byly běžné časnější sňatky.

Na první pohled by se mohlo zdát, že vysoký věk při vstupu do manželství je fenoménem dnešní doby, ale to je omyl. Například v Benátkách v 18. století byl průměrný věk vstupu do manželství u žen dvacet devět let, u mužů dokonce třicet. (Goody, 2006, s. 124) A na počátku 20. století Zweig ve svých pamětech píše, jak už bylo výše uvedeno, že svobodná třicetiletá žena byla považována ze společenského hlediska za přinejmenším podivnou.

Pozdnyšev uvažuje, že po dosažení určitého věku byl okolím a okolnostmi nenápadně tlačěn k hledání vhodné partnerky pro život a pod stálým nátlakem snadněji podlehnul kráse své budoucí choti. Její krása a nevinný vzhled byly v podstatě jedním z důvodů, proč se zamiloval a oženil. Prostě proto, že jeho žena byla krásná a nevinná, a aniž si to sama uvědomovala, vábila ho k sobě svým zevnějškem a on, také aniž by si to tehdy uvědomoval, právě příjemný zevnějšek zaměnil za pozitivní charakterové vlastnosti: „...Je to zvláštní, jak plná bývá iluze, že krása je dobro.“ (Kreutzerova sonáta, s. 20) Pokud je žena krásná, muž si v podstatě neuvědomí, co říká. A pokud si to uvědomí a je to hloupé, nepřijde mu to hloupé, ale roztomilé. A pokud žena nemluví přímo hloupě a navíc má příjemný zevnějšek, je považována za vrchol inteligence a dokonalosti.

Tak si tedy Pozdnyšev svou vyvolenou vzal a byl přesvědčen, že se jeho ženou stala dokonalá bytost, ale v podstatě ji neznal a na pozitivní vlastnosti usuzoval na základě její krásy.

Jinou zajímavou úvahou byl vliv stravy na rozhodnutí oženit se. Na tomto místě tvrdí, že člověk žijící ve vysoké společnosti má všeho dostatek, ba nadbytek. Odpočinku, rozptýlení a především stravy. To má vliv na předrážděnost organismu a nevyrovnanost člověka, především bylo myšleno muže, který je potom nucen hledat rozptýlení a uvolnění v náručí žen. Uvádí se zde, že prostý člověk má prostou stravu, která mu plně postačí na pokrytí vydané energie. Nádeník při těžké práci dostane sice stravy více, ale vždy pouze tolik, aby to pokrylo vydanou energii při práci. Pouze šlechta nejí proto, aby měla dost sil na práci, ale z pouhé záliby v jídle nebo požitku z něho. Prostě je to pro ni jen další způsob ukrácení času a jistá forma rozkoše. Tento názor se zdá být extrémní, Tolstoj jím chtěl

ale opět poukázat na svůj ideál správného života na venkově a na potřebu tvrdé práce, která je pro člověka důležitá nejen na fyzické úrovni, ale také pro psychiku a zdravé psychické pochody, potažmo i mezilidské vztahy a vztahy mezi muži a ženami. Je jasné, že jeho pohled byl už tehdy značně idealistický a dnes je nám úplně jasné, že na tehdejším vesnickém životě nebylo mnoho romantického a dřina spolu s nedostatkem odpočinku a jídla lidi spíš psychicky vyčerpávala a oni se stávali hrubými a krutými z nedostatku téměř jakýchkoli lidských radostí. Ideál může být tedy asi někde uprostřed pohodlného života v nadbytku a života v naprosté nouzi, vyplněného pouze tvrdou prací. I když je otázka, zda jsou nějaké podmínky ideální pro štěstí člověka a zda nebude vždycky hledat právě to, co je mu momentálně odepřeno.

Jídlo je jednou z Tolstého marginálií, která se v mnoha jeho knihách objevuje zdánlivě bez hlubšího významu. Jak je vidět na případu Kreutzerovy sonáty, není to vliv tak zcela okrajový a dokresluje celkovou situaci, jak je to u Tolstého obvyklé. (Pospíšil, 2005)

Na jedné straně Pozdnyšev tvrdí, že ženy nebudou rovnoprávné, dokud budou vystaveny jako zboží na trhu a budou čekat na to, než si je vybere nějaký muž. O pár řádků dál zase tvrdí, že žena vlastně vládne světu a drží v otroctví miliony pracovních sil, které vyrábí zbytečné předměty kvůli uspokojení ženské touhy po přepychu. Neznamená to, že si protiřečí, pouze se podle něj ženy takto mstí za své společenské postavení.

V době, kdy žádal svou nastávající manželku o ruku, o takových věcech ještě nepřemýšlel a těšil se na své budoucí štěstí. Pouze cítil, že jeho předchozí život se hodně liší od ideálu života, který si vysnil. Před svatbou dal své budoucí ženě přečíst deník, který si v mládí psal a kde si zaznamenával svá milostná dobrodružství. Žena byla šokovaná, ale nakonec se za něj přece jen provdala. Čtení deníku nebyla ojedinělá praxe, ve vyšších kruzích to bylo v Rusku v té době zvykem. Takto dali své deníky budoucím manželkám přečíst například car Nikolaj II. či spisovatel Vladimír Nabokov. (Figes, 2004) Možná to muži dělali z alibismu, aby jim žena nemohla po svatbě vyčítat jejich bývalé milostné avantýry, kdyby se o nich později po svatbě doslechla. Muži se asi nemuseli ani mnoho obávat, že by je jejich snoubenka po přečtení deníku opustila, protože by bylo mezi smetánkou těžké najít muže, který by za sebou neměl podobnou, ne-li ještě horší minulost.

Pozdnyšev se tedy úspěšně oženil a čekalo ho období líbánek s novomanželkou. Prvních pár dní bylo krásných, ale později se do jejich soužití začaly vkrádat hádky. Pozdnyšev na to absolutně nebyl připravený, čekal podle vyprávění ostatních a pozorování okolí, že manželství bude klidné a krásné, naplněné vzájemnou láskou a porozuměním.

Na tomto místě rozvíjí opět teorii o škodlivosti fyzického styku na soužití muže a ženy. Byl dokonce přesvědčen o tom, že jeho žena se stala zlostnou a podrážděnou až poté, co ztratila svou nevinnost. Dokonce zde vyslovuje domněnku, že fyzický vztah mezi mužem a ženou není přirozený, ale je odporný a zvrácený, což dokládá tím, že dítěti či mladé nezkažené dívce to musí být odporné.

Jeho názory byly jistě ovlivněny společenskou normou, kdy nejcennějším vkladem nevěsty do manželství bylo její panenství. Tento tlak na panenství ženy před sňatkem byl důsledkem snahy kontrolovat její reprodukční potenciál. Značně to zvyšovalo pravděpodobnost otcovství zákonného manžela. Pokud by žena v den svatby již nebyla pannou, mělo by to pro ni nepříjemné společenské následky. Tento trend převládal v konzervativní společnosti, především v západní Evropě, velmi dlouho. Ještě když se v roce 1981 ženil následník britského trůnu princ Charles, podstoupila jeho nastávající žena Diana Spencer prohlídku u královského dvorního gynekologa a následně bylo s radostí oznámeno, že je panna. (Skupnik, 2010, s. 86)

Jistě, je to už spíše součástí tradice, ale na dnešního člověka může toto počínání působit lehce komicky. Společnost přestala s takovým důrazem lpět na panenství v době, kdy byla objevena hormonální antikoncepce. Předtím se možnost sexuálního styku téměř rovnala s nutností manželského svazku. V Evropě to platilo téměř stoprocentně, což má souvislost i s církví a náboženstvím, obvyklým na našem území. Ale nebylo tomu tak všude. Na jistém ostrově v Oceánii měli mladí nesezdaní lidé poměrně velkou sexuální svobodu a předmanželské styky se považovaly za normální součást života. Paradoxně pouze do té doby, dokud žena neotěhotněla, protože „otěhotnění bez manželství je něco proti dobrým mravům“. (Skupnik, 2010, s. 134) Opět měli muži v tomto směru větší volnost a veřejnost k nim byla tolerantnější.

I ve společnostech méně tolerantních než výše uvedené si přesto mladí lidé, tedy opět především muži, našli cestu k předmanželskému sexu. Byly to především nevěstince a ženy lehčích mravů. Další možností bylo najít si milenku, ideálně vdanou ženu. Zajímavé jsou některé místní varianty provozování předmanželského sexu. Například na Ukrajině bylo zvykem, že mladí muži navštěvovali dívky přespávající v létě na seně. Někdy to mělo samozřejmě za následek početí a v tomto směru byla opět znevýhodněna žena, protože následky případného těhotenství nesla ona, pokud se s ní otec dítěte nebyl ochoten oženit. (Goody, 2006, s. 128)

Na otázku, co by se dělo s lidským rodem, kdyby lidé neposlechli své přirozené pudy, vedoucí k zachování rodu, odpovídal Pozdnyšev otázkou, proč je vůbec tolik nutné, aby se lidská společnost zachovala, kladl si otázku o smyslu lidského života.

Tolstoj ve skutečném životě často také přemýšlel o smyslu života a trápil se tím, že ho nedokázal najít. V této souvislosti také uvažoval o sebevraždě. Někdy měl pocit, že pravý smysl života se nachází pouze mezi vesničany, že oni mají nějak vrozený pocit pro to, co je správné a co je pravým důvodem, že je člověk na světě a jaký tady má úkol. Někdy při svém životě mezi mužiky pociťoval pocit štěstí a naplnění, který byl ale střídán pocity marnosti a nesmyslnosti jeho počínání, protože jak bylo uvedeno výše, vesničané nikdy nebrali jeho snahy příliš vážně, ba naopak jim přišly směšné a jeho počínání brali jako hru znuděného bohatého člověka, který vyhledává alternativy ke svému prázdnému životu. Nedokázal mezi ně opravdu proniknout a tak měl pocit, že podstata mu pořád uniká. Z toho u Tolstého občas vyvěral pocit marnosti a zbytečnosti lidského života. A hledání jeho smyslu ovlivňovalo celý jeho život a dílo: „A proč žít? Nemáme-li žádný cíl, je-li nám život dán pro život, není proč žít.“ (Kreutzerova sonáta, s. 30)

Po svém sňatku byl Pozdnyšev velmi rozčarován skutečným manželským soužitím. Cítil se podveden, nikdy kolem sebe neslyšel o věcech, které nyní sám prožíval, zpočátku si myslel, že se to děje pouze jemu a jeho ženě, ale až později si podle svých slov uvědomil, že tak žijí i ostatní, akorát o tom nemluví ať již ze studu nebo z pýchy. Spatřoval v tom další pokrytectví společnosti. Lidé, pokud vstoupí do manželství a dočkají se rozčarování, o tom nejenže nemluví, ale dokonce to před ostatními tají a na přímou otázku lžou a říkají, jak je manželství krásné. To bylo také jedním z důvodů, proč se Pozdnyšev cítil podveden a oklamán.

Jeho manželství se začalo odvíjet v koloběhu neustálých hádek a usmiřování. Co jiného mohlo být podle Pozdnyševa hlavní příčinou, než vášeň mezi nimi. Měl pocit, že čím silnější vášeň mezi nimi je, tím prudší hádka potom vypuká a naopak, čím byla vášeň mezi nimi vlažnější, tím menší hádky se pak odehrávaly.

Jednou z příčin hádek byla také nedostatečná vzájemná znalost snoubenců před svatbou. Pozdnyšev si lásku představoval jako duševní splynutí dvou osob, kdy fyzická stránka neměla by být vůbec důležitá. V rozporu s tím ale říká, že když zůstal se svou snoubenkou před svatbou na chvíli o samotě, neměli si spolu co říct a on musel pracně hledat témata ke konverzaci.

Cítil se tedy po sňatku podveden. Po první hádce měl ještě pocit, že šlo o ojedinělou záležitost, ale když se se ženou pohádali podruhé, potřetí, poněkolkáté,

pochopil, že naletěl, že nečekal, jaké to v manželství bude, protože i ostatní manželé o tom mlčí a neříkají skutečný stav věcí. Důvody hádek byly malicherné a Pozdnyšev je viděl pouze jako záminky ženiny rozmrzelosti. Opět to nedával ženě za vinu tak, jak by nás mohlo napadnout, že je rozmrzelá a věčně nespokojená, ale že poznala všechny stránky manželského života a manželé spolu začali sexuálně žít. Žena a muž by měli mít spolu fyzický kontakt pouze, než dojde k početí dítěte.

Celkově zde nabádá ke zdrženlivosti a za nejčistší stav považuje pro ženu panenství a ideální vztah mezi mužem a ženou by měl být bratrský, prostý jakékoli fyzické žádostivosti.

Nakonec bychom si mohli opět vypůjčit jednu Zweigovu teorii. A to sice, že v životě muže je období několika let mezi fyzickou a společenskou dospělostí. Muž je fyzicky dospělý, a tedy pociťuje touhu, někdy kolem šestnáctého roku života. Společensky není považován za dospělého dříve jak v pětadvaceti nebo šestadvaceti letech. Vzniká tedy umělé období, trvající až deset let, kdy je společensky nepřipustné, aby se oženil, ale přitom už má potřebu uspokojovat fyzické touhy. Podle Pozdnyševa bylo právě nevhodné první poznání ženy tím, co mu vztahy k ženám obecně pokazilo. Oženil se až ve svých třiceti letech a do té doby se z něho stal podle jeho vlastních slov chlípník, který už nebyl schopen normálně prožívat lásku.

4.3 Děti

Nedílnou součástí manželského života jsou pro většinu společnosti děti. Pro Pozdnyševa bylo plození dětí jedinou omluvou k fyzickému styku mezi manžely. Teoreticky se domníval, že pokud by to tak opravdu bylo, manželství může zdárně fungovat a ani na ženu nebude mít intimní soužití neblahý psychický vliv.

Mezi Pozdnyševem a jeho ženou ale k fyzickému kontaktu docházelo, a to nejen pouze za účelem zplození potomků. Během osmi let mu porodila pět dětí. Pozdnyševovy názory na děti a mateřství jsou opět velmi neobvyklé. Tvrdí, že děti možná byly dříve pro rodiče a především pro matky zdrojem radosti. V jeho době je považoval spíše za přítěž a trápení. Ženy jsou podle něho natolik svázány strachem o děti, že to přebije radost, kterou jim dítě působí. Proto ho prý častokrát ani nekojí, aby k němu moc nepřilnuly a trápení či smrt dítěte aby pro ně potom nebylo tolik bolestivé. Považoval to za sobecké: „Obětují ne sebe pro milovanou bytost, ale bytost, která má být milována, pro sebe.“ (Kreutzerova sonáta)

Pozdnyševova žena kvůli dětem také velmi trpěla. Zde opět viní doktory, kvůli tomu, co nadělají řečí kolem dětského zdraví a kolik často protichůdných rad ženám ohledně zdraví a výchovy dětí dávají. A pokud s dítětem žena jednala jinak, než doporučovali lékaři a ono onemocnělo, dávala si to za vinu právě matka. Měla pocit, že něco zanedbala, že kdyby se řádila radami lékařů, nestalo by se to. Tak vlastně lékaři řídili životy jednotlivých rodin s dětmi. Pozdnyševova žena nebyla výjimkou a její neustálý strach o děti vnášel do manželského života další neklid a nové důvody k hádkám. Není tedy proto divu, že Pozdnyšev považoval děti spíše za přítěž pro manželství.

Mezi Pozdnyševem a jeho ženou nebylo zdravé prostředí a je jasné, že se to muselo projevit na vztahu k dětem. Ve chvílích hádek proti sobě často děti poštvávali, každý měl své oblíbence. Zajímavé bylo, jak je v knize popsáno, že proti sobě používali v hádkách děti. Ne že by bojovali prostřednictvím dětí, ale děti byli přímo jejich zbraněmi: „...děti byly i nástrojem boje, my jsme se spolu, abych tak řekl, bili dětmi. Každý z nás měl své oblíbené dítě - bojovou zbraň. Já jsem se bil víc Vasjou, nejstarším, a ona Lízou.“ (Kreutzerova sonáta, s. 46)

Pozdnyševův vztah k dětem zde nebyl příliš rozvinut. Spíš jako by žil vedle nich a používal je pouze v případě potřeby ublížit své ženě. Netroufla bych si z knihy odhadnout, jestli měl své děti rád nebo mu byly spíše lhostejné, spíš se snažil postihnout jejich význam pro manželství a pro ženu. V jednom místě dokonce přiznává, že v něm jedno z dětí vzbuzuje nenávisť.

V jejich manželském životě mu děti ale příliš radosti rozhodně nepřinášely: „Celý ten život s dětmi skutečně nebyl pro ženu ani pro mě žádná radost, ale utrpení.“ (Kreutzerova sonáta, s. 45). Nebylo to proto, že by děti byly nechtěné nebo že by je jeho žena neměla ráda, ale právě z důvodu přehnané pečlivosti a úzkostlivosti v péči o ně.

Pozdnyševovi přišlo nesnesitelné žít pod tlakem jeho úzkostlivé ženy, a tak se stále více uzavíral do svých zálib a povinností v úřadě. Jeho žena se zase stále více upínala na péči o děti a tak už spolu manželé komunikovali pouze na běžné úrovni o základních věcech týkajících se dětí a domácnosti. Všechna ostatní témata mezi nimi vyvolávala prudké hádky a rozhodně se nedalo mluvit o láskyplném vztahu. Zde vidíme zajímavý popis manželství: „Byli jsme dva zneprátelení galejníci, spoutaní jedním řetězem, kteří si navzájem otravují život, ale snaží se to nevidět.“ (Kreutzerova sonáta, s. 48)

4.4 Žárlivost a nevěra

V této době neutěšeného manželství došlo k události, které Pozdnyšev přikládal zcela zásadní význam a kterou vinil z celé jeho tragédie. Tedy nejen tuto událost, ale hlavně její prostředníky, opět lékaře a vědce. Jeho žena na tom nebyla zdravotně dobře a bylo jí lékaři doporučeno, že už by neměla mít další děti. Byl jí dokonce poskytnut i prostředek, zabraňující početí. Pozdnyšev tím nebyl vůbec nadšen, protože plazení dětí považoval za jediné ospravedlnění intimního života. Tedy tehdy ještě ne, to až bylo po všem a on ve vězení přemýšlel o všech svých činech a motivech, které k nim vedly. Už tehdy ale pravděpodobně nějak vycítil, že pokud bude jeho žena osvobozena z kruhu věčných porodů a následného kojení a péče o děti, bude to na ni i na jejich soužití mít vliv. Už při prvním těhotenství zakázali lékaři jeho ženě kojit, i když ostatní čtyři děti následně odkojila sama. Pozdnyšev na tomto místě přiznává, že po celé manželství byl sžírán krutou žárlivostí, která polevovala pouze tehdy, když jeho žena byla těhotná nebo kojila, protože byla cele zabraná do mateřských povinností a sexuální touha jí byla v době čerstvého mateřství cizí. Nemusel se tedy tolik obávat, že by jeho žena podlehla jinému muži. Jinak ho neustále pronásledovala, ale ne žárlivost, která by vycházela z hluboké lásky, ale temná egoistická žárlivost vycházející z majetnického pocitu. Pokud by ho podvedla, nešlo o to, že by ztratil lásku, ale že by jeho žena někomu dovolila to, co mu bylo zapovězeno a zahrnula by jiného muže láskou, přesto že pro vlastního manžela měla jen pohrdání a nenávisť.

A když po prvním dítěti nemohla kojit a po pátém dítěti již neměla mít další, byl to pro něho další důvod k žárlivosti, protože se mu zdálo, že velmi snadno odvrhla povinnosti matky, a když tak snadno může odvrhnout tyto povinnosti, jistě pro ni nebude o nic těžší porušit manželský slib.

V tomto neutěšeném rozpoložení, kdy už manželé vedle sebe jen žili a kromě vzájemné nenávisti a jeho žárlivosti je v podstatě nic nespojovalo, rozhodli se pro přestěhování do města, aby nějak zahnali ubíjející nudu mezi nimi. Nenávisť vycházela pravděpodobně z rozčarování, ke kterému došlo po letech soužití. Manželé se před svatbou příliš neznali, jak je uvedeno v kapitole Život v manželství, Pozdnyševa okouznil spíše snoubenčin vzhled. Když soužití mezi nimi trvalo delší dobu, vypluly na povrch jejich charakterové vlastnosti a oni zjistili, že nemají mnoho společného, ba naopak, že jsou osobnosti rozdílné a každý má jiné touhy a cíle.

Poté, co se rodina přestěhovala do města, bylo paní Pozdnyševové řečeno, že by neměla podstoupit další těhotenství. Podle názoru Pozdnyševa toto rozhodnutí přijala

velmi lehkomyšlně a ochotně užívala prostředky k zabránění početí. Nedokázal to pochopit, myslel si, že tím odvrhla svou přirozenost, ale možná ve skutečnosti se v něm právě probouzela další vlna žárlivosti, protože se před jeho ženou otevíraly nové možnosti, dané nejen městským prostředím, ale také osvobozením od dětí. Žena také velmi zkrásněla a tento svůj nový stav si uvědomovala a začala víc dbát o svůj zevnějšek. Ani o děti, o které dosud projevovala úzkostlivý zájem, se už tolik nestarala a nebála se o ně jako dřív. Začala si prostě užívat znovunabyté svobody. Pro Pozdnyševa to byly jedny z nejhorších chvil jejich manželství.

Žárlivost dostoupila vrcholu, když se u nich v domácnosti objevil host. Byl to mladý muž jménem Truchačevskij, který pobýval část svého života v Paříži. Pozdnyševova žena již předtím obnovila hru na klavír, které se v mládí věnovala a Truchačevskij právě této skutečnosti využil a sám jako vynikající houslista začal docházet do jejich domu a paní Pozdnyševovou doprovázet při hře na klavír. Na tomto místě autor výborně pracuje s napětím, uvádí hlavní postavu do jakéhosi duševního zmatku a nechává ji předvídat budoucí události. Pozdnyšev již při prvním spatření Truchačevského pojme předtuchu, že tento muž v jeho životě něco zásadním způsobem změní: „Už na první pohled se mi nějak nezamlouval. Ale kupodivu jakási zvláštní osudná síla mě strhovala, abych ho neodmítl, neodbyl, ale naopak pozval ho k dalším návštěvám. Vždyť nemohlo být nic jednoduššího než chladně s ním promluvit a rozloučit se, aniž bych ho seznámil se ženou.“ (Kreutzerova sonáta, s. 55)

Vztah mezi Pozdnyševem a jeho ženou se stával čím dál horším. Zašlo to dokonce tak daleko, že ona se pokusila o sebevraždu, ale poté opět následovalo jakési vlažné usmíření a tak to šlo pořád dokola.

V této dusné atmosféře se tedy poprvé setkala paní Pozdnyševová s Truchačevským. První setkání vypadalo velmi nevinně, rozmlouvali o hudbě a o Paříži, samozřejmě za přítomnosti Pozdnyševa. Jak sám říká, od začátku žárlil, vlastně od první chvíle, kdy se ještě žena s Truchačevským ani nesešla a patrně pod vlivem této jeho žárlivosti vzniklo mezi Truchačevským a Pozdnyševovou ženou zvláštní pouto. Alespoň on ho tam viděl. Podobná gesta dvou zamilovaných lidí, stejné pohyby, výraz ve tváři. Přesto ale, čím víc se cítil sokovou přítomností zahanben a ohrožen, tím silněji byl zvláštní silou puzen chovat se k němu mileji a zvát ho k dalším návštěvám.

Jednoho dne po návratu z venku zastihnul Truchačevského ve svém domě, jak je spolu s jeho ženou zavřený v místnosti, odkud se ozývala hra na klavír. V té chvíli ho popadla hrozná žárlivost, která ale nebyla vyvolána tím, že by snad měl ztratit milovanou

ženu, o lásce se mezi nimi nedalo už nějakou dobu vůbec mluvit. Byla to spíše sebelítost. Jak to mohla udělat v jeho domě, před dětmi, před chůvou, co si teď o něm budou myslet? Nemohl ani odejít, protože ho pozorovala chůva, ani vejít, protože nevěděl, jak by se tam měl v této situaci chovat.

Nakonec tedy vešel do místnosti, kde oba hráli na hudební nástroje. K ničemu tam sice nedošlo, nepřistihl je v nedovolené situaci, ale přesto byl jeho mozek, už úplně zatemněný žárlivostí, přesvědčen, že zde docházelo k něčemu zásadnímu. Dokázal si zachovat chladnou hlavu, prohodili s Truchačevským pár zdvořilostních frází a šel ho s nadměrnou zdvořilostí vyprovodit ke dveřím. Opět, ač byl přesvědčen, že mezi nimi k něčemu došlo, když ne na fyzické, tak zcela jistě na duševní úrovni, nutilo ho to chovat se paradoxně ještě zdvořileji než obvykle. Byl konvencemi uzavřen ve zdvořilosti a nemohl dát průchod svým přirozeným pocitům žárlivce. Na svou ženu se ale po tomto incidentu nemohl ani podívat a ona naopak, jako by tušila, že se něco děje, chovala se k němu vlídněji než obvykle. Dokonce za ním jednou po obědě přišla do pracovny, což už dlouhou dobu neudělala. Pro Pozdnyševa to bylo jako přiznání viny: „Jestli jde ke mně, znamená to, že mám pravdu.“ (Kreutzerova sonáta) Došlo tedy k velké hádce, po které se ale nakonec přece jen ještě usmířili a Pozdnyšev byl nakrátko uchlácholen ve svých obavách. Manželka vyvrátila jeho strach tvrzením, že žena od takového člověka jako je Truchačevskij může chtít jen hudební doprovod a nic víc: „Cožpak může pořádná žena mít z takového člověka něco víc než potěšení z jeho hudby? Poslyš, jestli ti na tom záleží, jsem ochotna víckrát se s ním nasetkat.“ (Kreutzerova sonáta, s. 63)

V celé knize se sice setkáváme s náznaky, že by k nevěře mohlo opravdu docházet, ale nikde to explicitně vyjádřeno není. O možné nevěře se dozvídáme také pouze prostřednictvím Pozdnyševovy značně pocuchané psychiky.

Nevěra v ruských vyšších vrstvách nebyla nic neobvyklého. Samozřejmě byla více tolerována mužům, ale ani u ženy to nebylo vzácností. Jak sám Pozdnyšev v knize přiznává, uvědomuje si, že pro Truchačevského je jeho manželka jako vdaná žena ideální milenkou. Najít si vdanou ženu bylo opravdu v tehdejší době považováno za výhru, zvláště pro mladého muže, protože po něm nechtěla žádné závazky, případné těhotenství by se připsalo zákonnému manželovi a hlavně hrozilo menší riziko nákazy pohlavní chorobou, i když to je také relativní, protože při rozšířenosti nevěry v tehdejší společnosti je klidně možné, že nevěrný manžel nakazil svou ženu.

Skutečnost, že vdaná žena byla považována za ideální milenkou, ještě zvyšovala Pozdnyševovu žárlivost a zášť k jeho sokovi: „Ano, přesto, že už nebyla v prvním květu,

on jí neopovrhl, ostatně, ona je hezká, ale hlavně, je to aspoň bez nebezpečí jeho drahocennému zdraví.“ (Kreutzerova sonáta, s. 75)

Motiv žárlivosti a nevěry, který je v některých rysech podobný Kreutzerově sonátě se objevuje v knize Gabriela d'Annunzia Nevinný. Opět jsou zde vykresleny duševní pochody žárlivého manžela a částečně se odráží i mínění společnosti o otázkách nevěry. Nevěra jako taková je přítomna od počátku věků a v každé době se k ní společnost stavěla jinak. V některých dobách byla naprosto nepřipustná a tvrdě trestán každý její náznak, jindy byla společností tolerována, i když se o tom otevřeně nemluvalo. Ale snad v každé době, možná kromě některých dřívějších matriarchálně založených uzavřených společností, které byly v historii velmi řídké a pro svou nevýhodnost pro zachování lidského rodu neměly dlouhého trvání, bylo vždy jako na horší přečin pohlíženo na nevěru ženy.

A je tomu tak v podstatě dodnes. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že muž vždy nese větší riziko v podobě nevlastních potomků, kteří ponесou jeho jméno a jako mužští potomci zdědí majetek. Otázka dědictví není v dnešní době tak aktuální, tedy rozhodně většinu majetku nedědí muž, dříve to ale bylo velké riziko a proto byla společnost na ženskou nevěru velmi choulostivá, protože se biologický původ potomka nedal v podstatě nijak prokázat.

U Annunzia nebyla otázka majetku nijak v popředí, stejně jako v Kreutzerově sonátě dokonce ani neexistovalo podezření, že by Pozdnyševovi děti nebyly jeho, ale může to být jedním z motivů, které si žárlivec ani neuvědomuje, prostě je to v člověku od přírody zakódováno a u některých mužů tento rys žárlivosti vystupuje silněji do popředí jejich osobnosti.

Pozdnyšev svou ženu v pozdějších letech manželství již nemiloval, dokonce k ní v některých chvílích pociťoval nenávist. Přesto ale, když se v její blízkosti objevil jiný muž, propadl téměř živočišné žárlivosti, že by si člověk při pohledu zvenčí nezasvěcený člověk jistě pomyslel, že svou manželku nesmírně miluje. Soud Pozdnyševa nakonec osvobodil, protože přece chránil svou čest, a když se snažil u soudu vše uvést na pravou míru a svým soudcům přednést teze, ke kterým v době své vazby dospěl, soud si myslel, že se snaží svou mrtvou ženu očistit. Člověk, neobeznámený se všemi zákoutími jeho duše, by si opět myslel, že svou ženu musel hluboce milovat.

Tullio v Nevinném svou ženu sice opravdu miloval, tedy alespoň o tom byl pevně přesvědčen, ale byla to láska sobecká, ohlížející se pouze na své potřeby. Tullio svou ženu poté, co pominula prvotní vášeň, neustále podváděl. Ona to věděla a on věděl, že ona ví

a trápí se tím. Přesto se samolibě domníval, že je k tomu oprávněn svou výjimečností. Bylo mu ženy sice líto, že jeho neustálými zálety trpí, ale podle něho pro ni bylo i tak ctí a radostí stát po jeho boku. Při neustálých nevěrách byl vztah mezi Tulliem a jeho ženou bratrský, on sám v ní viděl svou zesnulou sestru. Pozdnyšev považoval bratrský vztah muže a ženy za ideál jejich vzájemných vztahů, Tullio v takovém vztahu po nějakou dobu žil, ovšem jejich pohnutky byly naprosto rozdílné. Zatímco Pozdnyšev se domníval, že pouze v takovém vztahu může existovat čistá láska, neposkvrněná chůvě, který naopak vzájemné vztahy pokazí a otráví.

Tullio se se svou ženou fyzicky nestýkal prostě proto, že k ní již necítil žádostivost a přestala ho přitahovat. S bratrským vztahem ke své ženě byl ale spokojený a svým způsobem si ho velmi cenil. I když tedy důvody, které obě tyto literární postavy vedly k přemýšlení o platonickém vztahu v manželství, byly diametrálně odlišné, ba přímo protikladné, nakonec dospěly k podobnému výsledku. U Tullia ale později došlo k opětovnému fyzickému sblížení s manželkou a následnému zjištění její nevěry. Po tomto zjištění byl Tullio naprosto šokován a přesto, že sám měl za sebou divokou minulost. A opět se ukazuje rozdílnost pohledu na mužskou a ženskou nevěru. Zatímco u Tullia byly jeho zálety považovány za běžné a byly tolerovány společností, jím samým a konečně v jistém smyslu i jeho ženou. Ta o nich sice věděla a mlčky trpěla, nejen že od něho neodešla, ale přede vším zavírala oči a tiše tolerovala jeho neustálé nevěry. Ale když se ona dopustila stejného přečinu, manžel na ni pohlížel jako na padlou bytost, i když ji nezavrhl a byl přes svou nabubřelost ochoten připustit část své viny.

Na tomto příběhu je zajímavý postoj ženy, která se sama považovala za vinici a byla ochotna i zemřít vlastní rukou, jen aby svého manžela, „starého záletníka“, který ji podobným způsobem nesčetněkrát ublížil, neuvedla do hanby. Možná proto, že její nevěra nebyla pomstou, jen z osamělosti podlehla svodům citlivého muže, o kterém měla pocit, že jí rozumí. Jejich spojení ale nezůstalo bez následků a následné těhotenství nakonec vyšlo najevo, když žena neustále odkládala zamýšlenou sebevraždu. Tulliova žárlivost byla tak silná, že nikdy nedokázal ani pomyslet na to, že by dítě, pokud by to byl chlapec, toleroval. Manželka dítě také nebyla schopna dítě přijmout a Tullio se nakonec dítěte zbavil, protože mu bylo neustálou připomínkou ženiny nevěry a jeho žárlivost se s tím nemohla vyrovnat.

Důvod, proč se Tulliova žena dopustila nevěry, byl již naznačen. Přesto, nebo právě proto, že svého muže tolik milovala, trpěla jeho chováním. Ve slabé chvíli podlehla potřebě lásky, které se jí od manžela zrovna nedostávalo.

Důvodů, proč se ženy i muži dopouštějí nevěry je bezpočet. Že téma nevěry a žárlivosti nestojí na okraji zájmu společnosti, ale v samotném jejím středu, dokazuje velké množství literárních děl, která o těchto tématech pojednávají.

Zatímco u paní Pozdnyševové se za celou dobu nedovíme, jestli opravdu byla nevěrná, nevíme ani nic o jejích pocitech, mimo to, co nám zprostředkoval Pozdnyšev ze svého úhlu pohledu. V Nevinném jsou prožitky ženy také předkládány pouze optikou jejího muže a její pocity si můžeme spíše domýšlet.

To v Tolstého románu Anna Karenina se o motivech hlavní hrdinky můžeme dovědět víc, její pohnutky jsou více přiblíženy, i když to neznámá, že by byly pochopeny a společností přijaty. Zatímco Anna se jednoduše zamilovala a ve své lásce viděla únik od svého chladného manžela a z vnitřně neutěšeného života, Flaubertova Paní Bovaryová měla k nevěře důvody více sobecké, někdo by možná poznamenal, že vlastně ani důvod neměla.

Manžel Emy Bovaryové by možná některé méně idealistické a romantické ženě vyhovoval, byl to muž spíše jednodušší, ne příliš přemýšlivý, těžkopádný, ale přesto hodný člověk. Ema si však vysnila svůj ideál v podobě galantního, citlivého a společensky obratného muže, proto se vrhla do náruče nejprve jednoho, poté druhého milence. Možná jejímu ideálu odpovídali více než její muž, přesto pro ni nakonec znamenali zkázu.

Pan Bovary byl ve vztahu ke své ženě Pozdnyševovým naprostým opakem. Zatímco jeho žena se k němu nechovala hezky, nedávala mu najevo lásku, naopak k němu byla chladná a dávala najevo pohrdání, věřil jí do poslední chvíle. I když jistě byly indicie, které by mohly vést k podezření, on svou ženu natolik miloval, že je neviděl nebo nechtěl vidět a naopak tam, kde by to jinému bylo hned jasné, se jí snažil omlouvat. Naproti tomu Pozdnyšev svou ženu z nevěry podezíral, ještě když se s domnělým milencem ani nikdy neviděla.

Ve všech případech měla nevěra tragické následky - smrt ženy. Annunzio nechal dokonce zemřít nevinné dítě. Ženská nevěra byla prostě společensky naprosto nepřijatelná a mnohdy nešťastnou ženu tlak společnosti dohnal k sebevraždě.

Žárlivost vychází částečně také z obavy muže a jeho rodiny o legitimitu potomků. Aby se tyto obavy minimalizovaly, byly v historii používány různé metody, aby se ženě zabránilo v sexuálních stycích před vstupem do manželství. Jsou to různé pásy cudnosti, neustálé hlídání žen, oddělení mužů od žen atd. Extrémní forma, bránící ženě v sexuálním životě, rozšířená především v subsaharské Africe, je tzv. infibulace, neboli ženská ořízka, kdy jsou ženě chirurgicky odstraněny zevní pohlavní orgány a ponechá se pouze malý

otvor na odchod moči. Žena je při svatební noci manželem defibulována. Tato praktika je extrémní formou sexuální žárlivosti a má zajistit jistotu muže, že alespoň první dítě je nezpochybnitelně jeho. (Skupnik, 2010, s. 83, 84)

I když má žena v některých kulturách dodnes velmi podřadné postavení, její role, týkající se rození dětí, je naprosto nepostradatelná i v silně patriarchální společnosti. Tato role může proto její společenské postavení a důležitost posilovat.

Závěr

Ve své práci jsem si stanovila za cíl pokusit se analyzovat knihu Kreutzerova sonáta od Lva Nikolajeviče Tolstého a uvést ji do širších souvislostí. Čerpala jsem proto z odborných sociologických materiálů, týkajících se manželství, oblasti lidské sexuality a mezilidských vztahů celkově.

První kapitola je zaměřena na život a dílo Tolstého, ale o tomto umělci bylo napsáno tolik materiálu, že si netroufám tvrdit, že bych přinesla něco převratného, jedná se spíše o uvedení základního přehledu, aby si čtenář, který knihu nečetl, mohl utvořit alespoň nějaké povědomí o myšlenkových pochodech autora této kontroverzní knihy. Ve své době vyvolala šok a vzbudila pohoršení, ale myslím si, že i v dnešní době některé myšlenky zarazí čtenáře svou striktností a přísností, a jistě se nejedná o obecně platné názory na lidské soužití.

V poslední podkapitole první kapitoly zmiňuji krátce manželství Tolstého. Tuto podkapitolu jsem uvedla proto, že životní postoje a zkušenosti měly na jeho tvorbu velký vliv, dílo tohoto spisovatele se vyvíjelo v průběhu jeho života stejně tak, jako se proměňovaly prožitými zkušenostmi jeho názory na život.

Postupně jsem se pokusila rozebrat jednotlivé myšlenky díla. K analýze jsem používala sekundární odborné prameny, ale také díla jiných spisovatelů, v nichž se pojednává o podobné tematice jako v Kreutzerově sonátě. Jako hlavní pramen informací mi posloužila kniha historika umění Orlanda Figese „*Natašin tanec*“, ale samozřejmě jsem se snažila ověřovat si informace i z jiných zdrojů, jejichž soupis je uveden na konci práce. Čerpala jsem také ze sociologické a historické literatury pro doplnění dobového kontextu.

Myslím si, že stanovené cíle se mi podařilo splnit. Uvedla jsem základní informace o autorovi, jeho životě, názorech, postojích, ale také o jeho díle. Dále jsem se snažila podrobně popsat jednotlivé myšlenky knihy Kreutzerova sonáta a pomocí odborných sekundárních zdrojů je srovnat s dobovými zvyklostmi.

Použitá literatura

D'ANNUNZIO, G. *Nevinný*. 1. vyd. Praha: Přítel knihy, 1928. 275 s. ISBN (neuveдено).

FIGES, O. *Natašin tanec*. 1. vyd. Praha: Beta - Dobrovský; Plzeň: Ševčík, 2004. 571 s. ISBN 80-7306-162-7 (Beta – Dobrovský); ISBN 80-7291-122-8 (Ševčík).

GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2006. 229 s. ISBN 80-7106-396-7.

HONZÍK, J. *Dvě století ruské literatury*. 1. vyd. Praha: Torst, 2000. 425 s. ISBN 80-7215-104-5.

POSPÍŠIL, I. *Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátku k výhledu do současnosti*. 1. vyd. Brno: NAUMA, 2005. 209 s. ISBN 80-7204-423-0.

RABOCH, J. *Psychiatři: doporučené postupy psychiatrické péče III*. 2. vyd. Brno: Tribun EU, 2010. 268 s. ISBN 978-80-7399-984-1

RYČLOVÁ, I. *Ruské dilema: společenské zlo v kontextu osudů tvůrčích osobností Ruska*. 1. vyd. Brno: CDK, 2006. 221 s. ISBN 80-7325-063-2.

SKUPNIK, J. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 402 s. ISBN 978-80-7419-019-3.

TOLSTOJ, L. N. *Kreutzerova sonáta*. 4. vyd. Praha: Svět sovětů, 1967. 92 s. ISBN 26-039-67.

TOLSTOJ, L. N. *L. N. Tolstoj a jeho pedagogický odkaz*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 208 s. ISBN 14-62682.

ZAHRÁDKA, M. *Lev Nikolajevič Tolstoj a ruská próza: Stránky z historie ruské válečné prózy 1812-1917*. 1. vyd. Olomouc: Danal, 1996. 215 s. ISBN 80-85973-07-3.

ZÚBEK, L. *Rytíři bez meče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1979. 300 s. ISBN 13-775-79.

ZWEIG, S. *Svět včerejška*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 379 s. ISBN 80-85639-29-7.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Miroslava Dluhošová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	L. N. Tolstoj - Kreutzerova sonáta (Dobový obraz postavení ženy ve společnosti)
Název v angličtině:	L. N. Tolstoj – Kreutzer Sonata (Contemporary Image of Women's Position in Society)
Anotace práce:	Práce pojednává o vztazích mužů a žen, lidské sexualitě a manželství. Je zmíněn také život a dílo autora a dobový kontext. Hlavním motivem je žárlivost a její vliv na manželství a mezilidské vztahy celkově.
Klíčová slova:	Žárlivost, děti, muž, žena, vztahy, sexualita, manželství
Anotace v angličtině:	The work deals with relationships between men and women, human sexuality and marriage. It also mentioned the author's life and work and contemporary context. The main motive is jealousy and its impact on marriage and human relations generally.
Klíčová slova v angličtině:	Jealousy, children, man, woman, relationships, sexuality, marriage
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	37 stran
Jazyk práce:	Čeština